

СЕКЦІЯ 3
ДЕРЖАВНА СЛУЖБАПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПАТОЛОГОАНАТОМІЧНОЇ СЛУЖБИLEGAL REGULATION
OF THE PATHOLOGOANATOMIC SERVICE PRACTICE

УДК 614.2

Пахлеванзаде Аліреза

д. мед. наук, професор
кафедри загальномедичних наук,
директор навчально-наукового центру
міжнародних навчальних програм
Міжнародний гуманітарний університет
Валід Камаль Абдель Салам Атіа
к. мед. наук, доцент
кафедри загально-медичних наук
Міжнародний гуманітарний університет

У статті проведено аналіз правового регулювання патологоанатомічної служби на сучасному етапі. Проведено дослідження національних і міжнародних нормативно-правових джерел, які регулюють діяльність патологоанатомічної служби на теренах України. Унаслідок цього зроблено класифікацію нормативно-правових актів і виокремлено основні проблеми правового регулювання патологоанатомічної служби.

Ключові слова: патологоанатомічна служба, правове регулювання, національне та міжнародне законодавство.

В статье проведен анализ правового регулирования патологоанатомической службы на современном этапе. Проведено исследование национальных и международных нормативно-правовых источников, регулирующих деятельность патологоанато-

мической службы на территории Украины. В результате произведена классификация нормативно-правовых актов и выделены основные проблемы правового регулирования патологоанатомической службы.

Ключевые слова: патологоанатомическая служба, правовое регулирование, национальное и международное законодательство.

The article analyzes the legal regulation of the pathoanatomical service practice at the present stage. National and international law regulatory legislation of the pathoanatomical service practice on the territory of Ukraine were researched in the study. As a result, the classification of normative legal acts was made and the main problems of legal regulation of the pathoanatomical service were identified.

Key words: pathoanatomical service, legal regulation, national and international legislation.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проведення реформи в медичній сфері та вироблення правильних шляхів доопрацювання поточного законодавства на сучасному етапі, створення нових нормативно-правових актів неможливі без вивчення проблем і шляхів удосконалення чинного законодавства щодо регулювання окремих структурних підрозділів Міністерства охорони здоров'я України.

Патологоанатомічна служба (далі – ПАС) відіграє одну з ключових ролей у прижиттєвій діагностиці захворювань, вивченні етіології, патогенезу і танатогенезу, найбільш поширених захворювань. За даними патологоанатомічних досліджень проводиться оцінка якості лікувального та діагностичного процесів у лікувальних закладах, підвищення професійної підготовки лікарів.

Дослідження та розроблення шляхів удосконалення структури органів ПАС, посадових обов'язків керівного та штатного складу, порядку проведення автопсії, державних стандартів у сфері діяльності ПАС потребують проведення дослідження чинного законодавчого масиву міжнародних і національних нормативно-правових актів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині є одиничні дослідження щодо правового регулювання діяльності ПАС на тепе-

рішньому етапі. Особливої уваги заслуговують праці українських і зарубіжних авторів, серед яких – С.В. Горюнова, Б.Е. Єшмуротов, А.І. Іскандаров, А.С. Котуза, Д.Р. Кулдашев, Л.Г. Роша та інші.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у процесі дослідження серед основних методів були використані історичний, системно-структурний і порівняльно-правовий. Історичний метод дослідження було застосовано під час вивчення формування основних нормативно-правових джерел із регулювання діяльності ПАС. Системно-структурний метод дослідження використовувався для аналізу системи сучасного українського національного та міжнародного законодавства. За допомогою порівняльно-правового методу були встановлені загальні та особливі ознаки, закономірності розвитку законодавства з регулювання діяльності ПАС.

Метою статті є аналіз системи законодавчого регулювання ПАС в Україні.

Виклад основного матеріалу. З метою надання всебічної характеристики нормативно-правових актів, які регулюють діяльність ПАС на сучасному етапі, доцільно провести їх аналіз за ієрархічною системою їх юридичної сили. Останнє, у свою чергу, є класичним методом дослідження правового регулювання будь-якого предмета дослідження.

Першу ланку за ієрархічною системою правового регулювання становлять міжнародно-правові акти, які ратифіковані Україною і є невіддільною частиною її законодавства.

До міжнародно-правових актів, які регулюють діяльність ПАС в Україні, можна віднести такі:

- Міжнародний кодекс медичної етики, прийнятий Генеральною асамблеєю Всесвітньої медичної асоціації у 1948 р., із змінами і доповненнями 1968, 1983, 1994 рр.;
- Конвенцію про захист прав людини і основних свобод (1950 р.);
- Європейську соціальну хартію (1961 р.);
- Заяву про свободу контактів між лікарями (1984 р.);
- Декларацію про розвиток прав пацієнтів у Європі (1994 р.);
- Заяву про професійну відповідальність за якість медичного обслуговування (1996 р.);
- Конвенцію про права людини і біомедицину (1997 р.) тощо.

Особливої уваги також заслуговують міжнародні збірки критеріїв обґрунтування діагнозів World Health Organization Classification of Tumours. Детальний алгоритм написання патогістологічних заключень новоутворень різних локалізацій представлено на сайті College of American Pathologists (CAP) [1].

Головним нормативно-правовим актом національного українського законодавства у сфері регулювання ПАС, безумовно, є Конституція України, ст. 49 якої закріпила: «Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування» [2].

Насамперед охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; наявна мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності. Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя [2].

Згідно із вказаними положеннями, держава взяла на себе обов'язок створювати умови для ефективного і доступного для всіх без винятку громадян медичного обслуговування, яке в державних і комунальних закладах охорони здоров'я надається безоплатно. Водночас право людини на охорону здоров'я може бути забезпечено за допомогою системи страхової медицини, яка у майбутньому

зможе вирішити питання ефективності та гарантованості надання якісних медичних послуг, а також допоможе залучити додаткові фінансові надходження на розвиток сфери охорони здоров'я [3].

Наступною ланкою законодавства з правового регулювання ПАС є закони України, які прямо чи опосередковано регулюють її діяльність:

- Кодекс про адміністративні правопорушення України від 18 грудня 1984 р.;
- Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р.;
- Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р.;
- Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» від 12 грудня 1991 р. [4];
- Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р. [5];
- Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р. [6];
- Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 березня 2000 р. [7];
- Закон України «Про поховання та похоронну справу» від 10 липня 2003 р. [8];
- Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. [9];
- Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність» від 5 червня 2014 р. [10] тощо.

Зокрема, у положеннях ст. 8 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р. відображення знайшла норма права про те, що «... держава також гарантує безоплатне проведення медико-соціальної експертизи, судово-медичної та судово-психіатричної експертизи, патологоанатомічних розтинів та пов'язаних з ними досліджень у порядку, встановленому законодавством» [3].

Ст. 72 зазначеного нормативно-правового акта визначила загальні умови діяльності патологоанатомічної служби: «Патологоанатомічні розтини трупів проводяться з метою встановлення причин і механізмів смерті хворого. В обов'язковому порядку патологоанатомічні розтини здійснюються за наявності підозри на насильницьку смерть, а також коли смерть хворого настала в закладі охорони здоров'я, за винятком випадків, передбачених частиною третьою цієї статті. За наявністю письмової заяви близьких родичів або за документованого волевиявлення покійного і відсутності підозри

на насильницьку смерть, спираючись на релігійні та інші поважні мотиви, патологоанатомічний розтин може не проводитися. Порядок проведення патологоанатомічного розтину визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я» [5].

Ст. 7 Закону України «Про поховання та похоронну справу» від 10 липня 2003 р. встановлює: «Усі громадяни мають право на поховання їхнього тіла та волевиявлення про належне ставлення до тіла після смерті. Волевиявлення про належне ставлення до тіла після смерті може бути виражене у: згоді чи незгоді на проведення патологоанатомічного розтину» [8].

Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність» від 5 червня 2014 р. [10] встановлює національні еталони, одиниці вимірювання тощо, які використовуються, наприклад, під час проведення лабораторних досліджень.

Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. закріплює низку важливих прав людини у сфері охорони здоров'я: ст. 283 ЦК України – право на охорону здоров'я, ст. 284 ЦК України – право на медичну допомогу, ст. 285 ЦК України – право на медичну інформацію, ст. 286 ЦК України – право на медичну таємницю тощо.

Ст. 41 Кодексу про адміністративні правопорушення України від 18 грудня 1984 р. передбачає адміністративну відповідальність за порушення вимог законодавства про працю та про охорону праці, ст. 42 того ж Кодексу передбачає відповідальність за порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм.

Гл. 39 Кримінально-процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. передбачає порядок застосування примусових заходів медичного характеру, ст. ст. 227, 491 – порядок проведення експертизи та окремих слідчих дій із залученням судово-медичного експерта або лікаря із дотриманням вимог щодо їх безпечності для здоров'я, ст. 65 – відповідальність за розголошення медичної таємниці.

Накази МОЗ України становлять наступний рівень нормативно-правових актів, які регулюють діяльність ПАС, та можуть бути класифіковані за об'єктом регулювання на накази:

Загального характеру:

– Наказ МОЗ України «Про подальше удосконалення атестації лікарів» від 19 грудня 1997 р. №359.

– Наказ МОЗ України «Про затвердження табелів оснащення виробами медичного призначення структурних підрозділів закладів охорони здоров'я» від 5 червня 1998 р. №153.

– Наказ МОЗ «Про запровадження ведення електронного варіанту облікових статистичних форм в лікувально-профілактичних закладах» від 5 липня 2005 р. № 330.

– Наказ МОЗ України «Про затвердження Положення про метрологічну службу МОЗ України» від 2 лютого 2007 р. №52.

– Наказ МОЗ «Про забезпечення закладів охорони здоров'я медичними стандартами, клінічними протоколами та нормативами надання медичної допомоги» від 1 квітня 2009 р. № 207.

– Наказ МОЗ України «Хірургічна та гігієнічна обробка рук медичного персоналу» від 21 вересня 2010 р. №798.

– Наказ МОЗ України «Про затвердження Концепції управління якістю медичної допомоги у галузі охорони здоров'я в Україні на період до 2020 року» від 1 серпня 2011 р. № 454.

– Наказ МОЗ України «Про затвердження табелів оснащення медичною технікою та виробами медичного призначення структурних підрозділів лікарні планового лікування» від 31 жовтня 2011 р. № 734.

– Наказ МОЗ України «Про створення та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги в системі міністерства охорони здоров'я» від 28 вересня 2012 р. № 751.

– Наказ МОЗ України «Про порядок контролю якості медичної допомоги» від 28 вересня 2012 р. № 752.

– Наказ МОЗ України «Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я, які надають амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу населенню, незалежно від підпорядкування та форми власності» від 29 травня 2013 р. № 435.

– Наказ МОЗ України «Про організацію клініко-експертної оцінки якості медичної допомоги» (із змінами) від 6 серпня 2013 р. № 693 та ін.

Спрямовані на безпосереднє регулювання діяльності ПАС:

– Наказ МОЗ України «Про удосконалення дитячої патологоанатомічної служби» від 19 серпня 2004 р. № 417.

– Інструкція щодо заповнення форми первинної облікової документації № 014/о «Направлення на патолого-гістологічне дослідження», затверджена Наказом МОЗ України від 29 квітня 2013 р. № 435.

– Наказ Міністерства внутрішніх справ України, МОЗ України та Генеральної прокуратури України «Про затвердження Порядку

взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України під час встановлення факту смерті людини» від 29 вересня 2017 № 807/1193/279 та інші.

Державні стандарти, що застосовують у медичних установах (національні стандарти України («ДСТУ», «ДСТУ ISO» тощо), технічні умови («ТУ У», чинні в Україні «ТУ»), чинні в Україні міждержавні стандарти («ГОСТ»), стандарти і настанови організацій («СОУ», «СОУ-Н»)), також є безпосереднім джерелом правового регулювання діяльності ПАС.

Необхідно підкреслити, що сучасне українське законодавство не стоїть на місці, та, незважаючи на відсутність чинної спеціальної Інструкції чи Наказу, які би безпосередньо регулювали діяльність ПАС, нині є декілька проектів наказів Міністерства охорони здоров'я України, метою яких є безпосереднє врегулювання діяльності ПАС.

Наприклад, Проект наказу МОЗ України «Про патологоанатомічну службу в Україні» було оприлюднене шляхом опублікування на сайті МОЗ України ще 4 лютого 2011 р. Незважаючи на переваги та недоліки вказаного проекту, необхідно підкреслити, що він досі не пройшов всі необхідні стадії законотворчого процесу та досі не прийнятий [11].

Висновки. Норми, за допомогою яких здійснюється правове регулювання діяльності ПАС в Україні, мають загальний, спеціальний, локальний, а іноді комплексний характер.

За ієрархічною системою вони розміщені в Конституції України; ратифікованих міжнародно-правових актах; кодифікованих і некодифікованих законах України; постановах Верховної Ради України, указах Президента України; постановах Кабінету Міністрів України; наказах, розпорядженнях, рішеннях міністерств та інших центральних органів виконавчої влади; наказах, постановах, розпорядженнях інших органів державної влади.

Досі не розробленим залишається основний спеціальний нормативно-правовий акт із регулювання діяльності ПАС. Подальшого дослідження потребують нормативно-правові акти зарубіжних країн щодо регламентації діяльності ПАС із метою вдосконалення сучасного українського законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Котуза А.С., Роша Л.Г. Теоретичні засади розбудови патологоанатомічної служби України в сучасних правових та економічних умовах. *Вісник проблем біології та медицини*. 2015. Вип. 3. Т. 2 (123). С. 325.
2. Конституція України. К., 2017.
3. Конституція України: науково-практичний коментар. Харків: «Право», 2011. URL: <https://coollib.com/b/340418/read#t50>.
4. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України від 12 грудня 1991 р. № 1972-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 11. Ст. 152.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 4. Ст. 19.
6. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 р. № 4004-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 27. Ст. 218.
7. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 6 квітня 2000 р. № 1645-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2000. № 29. Ст. 228.
8. Про поховання та похоронну справу: Закон України від 10 липня 2003 р. № 1102-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004. № 7. Ст. 47.
9. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
10. Про метрологію та метрологічну діяльність: Закон України від 5 червня 2014 р. № 1314-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 30. Ст. 1008.
11. Проект наказу МОЗ України «Про патологоанатомічну службу в Україні» (оприлюднено 04.02.2011). URL: http://old.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20110204_pp.html.